

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Чигріної Яни Юріївни «Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 Спеціальна освіта

Актуальність дисертаційної роботи. Законом України «Про освіту» визначено поняття *«особа з особливими освітніми потребами»* як особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Отже, відповідно до сучасного розуміння «потреба» передбачає додаткову тимчасову чи постійну підтримку в освітньому процесі, що реалізується через: необхідні адаптації та/або модифікації в освітньому процесі, спеціальне обладнання, корекційно-розвиткові послуги, залучення додаткових фахівців.

Відповідно організація інклюзивного навчання у закладі освіти зумовлює уведення додаткової посади – асистента вчителя, основні завдання якого полягають у: адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами; застосуванні під час уроку системи додаткових заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу; проведенні додаткових занять з учнями, які мають труднощі у засвоєнні навчального матеріалу; доповненні (разом з учителями) навчальної програми матеріалом, засвоєння якого необхідне учневі з особливими потребами для повноцінного життя в класі, школі, суспільстві; участі у розробці та реалізації індивідуальних програм розвитку на кожному з визначених етапів (оцінювання розвитку та освітніх труднощів дитини, визначення й погодження аспектів навчання, що потребують застосування спеціальних методик, певної адаптації завдань, створення особливого графіка навчального навантаження, моніторинг

результатів тощо); забезпеченні індивідуального підходу під час уроків та позакласних заходів та ін.

У такому контексті суттєвими щодо організації роботи асистента вчителя є такі моменти: індивідуальний підхід у роботі асистента, що передбачає відсутність чіткого переліку обов'язків, організацію супроводу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів; асистент вчителя за необхідності допомагає всім учням у класі, у яких виникають труднощі в навчанні чи стосунках у колективі; потрібно розрізняти ролі асистента вчителя та вчителя-дефектолога; важливий напрям діяльності всіх фахівців в інклюзивному класі, зокрема асистента вчителя, – систематичне вивчення можливостей і потреб дитини, оцінювання динаміки її розвитку.

У межах проблеми доцільно акцентувати на організації співпраці асистента вчителя, вчителя, фахівців, які працюють з дитиною, батьків (членів команди супроводу) як важливої умов ефективності здійснення освітнього процесу в інклюзивному класі.

Говорячи про особливості роботи асистента вчителя, варто зауважити, що як загалом в інклюзивній освіті не існує універсальних інструкцій, а лише рекомендації, так і стосовно асистента вчителя неможливо передбачити всі варіанти, які виникають на практиці. У кожному конкретному випадку, приймаючи рішення, варто враховувати індивідуальні особливості навчальної діяльності дитини з особливими потребами, рекомендації фахівців та батьків, наявні ресурси тощо. Отже посилюється увага до оновлення та модернізації системи підготовки асистентів вчителів, удосконалення змісту, організаційних форм та освітніх технологій.

Варто відзначити, що в Україні посаду асистента вчителя може обіймати особа, яка має педагогічну освіту й курсову перепідготовку щодо роботи в умовах інклюзії. Отже актуалізується роль інститутів післядипломної освіти, які забезпечують неперервне підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Зазначене вище визначає правомірність і доцільність визначення науково-методичних засад та педагогічних умов розвитку методичної компетентності асистентів вчителя в процесі неперервної освіти. Отже, дисертаційна робота Чигріної Яни Юріївни «Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти» є *вкрай актуальною та значущою*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота є частиною наукових досліджень, які виконувалися відповідно до планів науково-дослідних робіт відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради». Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 3 від 05 березня 2020 р.).

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження. Наголошуючи на найсуттєвіших здобутках дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне зазначити результати, що мають безперечну новизну, а саме: теоретично обґрунтовано та розкрито сутність поняття «методична компетентність асистента вчителя» як динамічну характеристику особистості асистента вчителя, що базується на інтеграції знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду та забезпечує здатність до здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП в умовах інклюзивного навчання на основі ефективного застосування відповідних освітніх методів, прийомів, технологій та інструментів; структуру методичної компетентності асистента вчителя, яка складається з ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів; критерії, показники та рівні розвитку методичної компетентності асистентів вчителя.

Особливо цінним, на нашу думку, є те, що створено авторську науково обґрунтовану структурно-функціональну модель методичної компетентності

асистента вчителя, визначено педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистентів вчителя в процесі неперервної освіти, якими є організація сприятливого освітнього середовища, формування цінностей інклюзивної освіти, професійне співробітництво, посилення методичного змісту в курсах підвищення кваліфікації асистентів вчителя.

Подальшого розвитку набула ідея компетентнісно орієнтованого навчання асистентів вчителя на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: результати дисертаційного дослідження стали підґрунтям для оновлення змісту курсів підвищення кваліфікації асистентів вчителя в закладах післядипломної освіти та удосконалення науково-методичної роботи з асистентами вчителя в процесі неперервної освіти.

Розроблено науково-методичні та навчальні матеріали для забезпечення навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації асистентів вчителя, які містять конспекти практичних занять та тренінгів, презентації та дидактичні матеріали для асистентів вчителя, а також методичні рекомендації «Організація і забезпечення інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти» (у співавторстві).

Матеріали й результати роботи можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів післядипломної педагогічної освіти та закладів професійного розвитку педагогічних працівників як основа для оновлення змісту й методів підвищення кваліфікації асистентів вчителя.

Результати дослідження впроваджено у діяльність закладів освіти, що підтверджено відповідними документами: Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» (довідка № 294/1 від 16.05.2023 р.), Комунальний заклад освіти

«Дніпропетровський обласний методичний ресурсний центр»
Дніпропетровської обласної ради» (довідка № 54 від 20.11.2023 р.).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних його положень; застосуванням системи методів, адекватних меті, предметові та завданням дослідження.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів, шляхом обговорення результатів дисертаційного дослідження на засіданнях відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Характеристика основних положень роботи. Оцінюючи зміст й завершеність дисертації Чигріної Яни Юріївни «Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти» відмітимо, що вона є цілісним структурованим дослідженням, зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу, складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (194 найменування, з них 13 іноземною мовою), додатків.

Слід відзначити вміння дисертантки узагальнювати й систематизувати теоретичний матеріал, що принагідно представлено у першому розділі дисертаційної роботи *«Методична компетентність працівників освіти як науково-теоретична проблема»*.

Авторкою обґрунтовано теоретичні засади вивчення питання формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти.

Здійснено аналіз наукових джерел, які присвячено дослідженню питання, зокрема виявлено ступінь його актуальності та розробленості в науково-методичній літературі, що дало змогу систематизувати погляди на ключові поняття, пов'язані з означеною проблемою.

Сформульовано авторське трактування поняття «методична компетентність асистента вчителя», яка може формуватися в умовах неперервної освіти та розглядається як динамічна характеристика особистості асистента вчителя, що базується на інтеграції знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду й забезпечує здатність до здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП в умовах інклюзивного навчання на основі ефективного застосування відповідних освітніх методів, прийомів, технологій та інструментів.

На увагу заслуговує здійснене дослідження сутності та структури методичної компетентності асистента вчителя в контексті основних наукових підходів, яка містить такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний.

У роботі виокремлено та описано основні методологічні підходи та принципи, якими необхідно керуватися під час здійснення процесу розвитку методичної компетентності асистентів вчителя. Такими методологічними підходами є андрагогічний, акмеологічний, системний, діяльнісний та компетентнісний.

Цінним, з педагогічної точки зору, є другий розділ дисертаційної роботи *«Педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистентів вчителя»*, зокрема виявлено, що неперервна освіта є основою професійного зростання асистентів вчителя, що є загальносвітовою тенденцією, яка сприяє підвищенню якості освіти. Як основні положення освіти впродовж життя виокремлено такі: освіта триває все життя у кожній конкретній людині; освіта веде до систематичного набуття, оновлення, вдосконалення знань, навичок і

ставлень, що є необхідною відповіддю на виклики та умови сучасного змінного життя та має кінцеву мету – сприяння самореалізації кожної особистості; успішність впровадження концепції залежить від здатності та мотивації людей брати участь у самостійній навчальній діяльності; передбачає визнання внеску всіх доступних освітніх впливів, включаючи формальний та неформальний.

Заслуговує на увагу ґрунтовний аналіз нормативно-правових документів з проблеми розвитку інклюзивної навчання в Україні, визначення умов успішної реалізації стратегічних ідей національної політики, які окреслені у законодавстві, важливість удосконалення системи підготовки асистентів вчителя та асистентів дитини.

Важливі для практики спеціальної освіти є визначені у третьому розділі *педагогічні умови розвитку методичної компетентності асистентів вчителя, які працюють в інклюзивному освітньому середовищі*, зокрема: створення сприятливого освітнього середовища; формування цінностей інклюзивної освіти; організація професійного співробітництва; посилення методичного змісту підвищення кваліфікації.

Акцентуємо увагу на тому, що проведено педагогічний експеримент з визначення ефективності запровадження в практику обґрунтованих педагогічних умов розвитку методичної компетентності асистента вчителя. Експериментальна робота виконувалася двома етапами. Відповідно був організований та проведений констатувальний та формувальний педагогічні експерименти. Експериментальною роботою було охоплено 713 асистентів вчителя, з них у проведенні констатувального експерименту взяло участь 368 асистентів учителя, формувального – 345 асистентів вчителя. Вірогідність отриманих експериментальних даних підтверджено методами математичної статистики за допомогою критерію Стюдента.

Отже, дисертація Чигріної Яни Юріївни засвідчує здійснену ґрунтовну пошукову й аналітичну роботу, опрацювання та узагальнення значного масиву

інформації. Дисертаційне дослідження характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Оцінювання змісту дослідницької роботи уможливорює стверджувати, що поставлена в ній мета у процесі вирішення головних завдань досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Основні положення та результати дослідження висвітлено у 15 працях, з них: 8 статей в наукових фахових виданнях України, 1 – в періодичному науковому виданні, 1 – у закордонному науковому періодичному виданні, 4 публікації в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичні рекомендації.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Чигріної Яни Миколаївни «Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти», можна висловити такі зауваження та побажання;

1. У дисертації відповідно до завдань дослідження розроблено та висвітлено у другому розділі (параграф 2.2) структурно-функціональну модель методичної компетентності асистента вчителя, доцільність якої не викликає зауважень, водночас при визначенні наукової новизни одержаних результатів модель не представлено.

2. Побажання шановній Яні Миколаївні підготувати методичні рекомендації щодо діяльності асистентів вчителя, спираючись на матеріали виконаної дисертації.

Висновок. З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Я.Ю.Чигріної «**Формування методичної компетентності асистентів вчителя в умовах неперервної освіти**» є завершеною науковою кваліфікаційною працею, яке за актуальністю, змістом, обсягом, наукової новизною, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта та вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України №341 від 21.03.2022 року), а її автор – Чигріна Яна Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії PhD в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка Національної
академії педагогічних наук України

Світлана ЛИТОВЧЕНКО

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: ЛИТОВЧЕНКО СВІТЛАНА ВІТАЛІЇВНА 2714004567;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2714004567;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 5E984D526F82F38F04000000A9E31B01D5DBC904;
Видавець кваліфікованого сертифіката: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК";
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 17:11 30.01.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 17:11 30.01.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для даних від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)